
ქართული საერო და საკარო მწერლობა /

Georgian Secular and Courtly Literature

ხათუნა სარიშვილი

Khatuna Sarishvili

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

Sokhumi State University

ადამიანი ძველ ქართულ საისტორიო პროზაში
დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსის თხზულების
მიხედვით

**Man in old Georgian Historical Prose According to the Historian
of David IV the Builder**

Aesthetic feeling is a genetic specificity of Georgian thinking. Georgian nature has always been imbued with the spiritual need for beauty, the sublime and goodness. Such an approach is significant not only for literary-poetic thinking, but also for historiography. The purpose of our article is to present the philosophy, aesthetic world view, and the human model presented in the ancient chronicles, captured in Georgian historical texts.

The subject of our interest is to determine why Georgian chronicles often resemble works of art. Or why historians do not shy away from mythologizing events?

We think that we are dealing with a certain approach of Georgian historiography, a principle that I. Javakhishvili calls history philosophical. When evaluating this or that historical fact, the general depth of the historical works, its philosophical nature should be taken into account. As it is mentioned in the scientific literature, it is difficult to determine the meaning and regularity of history only in real historical facts, because most often the regularities themselves were violated in us. That's why historians often filled

the meaning of history with legendary and fairy-tale stories. In Georgian annals there are a lot of such facts and events, which are undoubtedly examples of literal prose. Narration, the style of story-telling is loaded with artistic-representative means, types of tropes. All this confirms the principle of aestheticization of history, that the Georgian chronicle is not just a synthesis of meaningless facts and events, it is the beauty and poetry of thought, from a certain point of view.

History is the history of human passions. On the pages of numerous annals and chronicles, in the background of great wars, political decisions, relations between countries, economic and social conflicts of demonstration of power, large-scale personalities distinguished by the depth of thought, who created epochs in the arena of history, are drawn. It is man who is the main hero of historical texts, every action of a man is the testimony and manifestation of his humanity.

Behind every large-scale event there is a great human being with his mental space and broad vision. Knowing their personality leads to knowing the historical truth. Thus, history is not so much a knowledge of external facts or events, it is also a form of self-knowledge; And self-awareness is impossible without one's own "I".

Historical consciousness forces us to stand face to face with our own "I". It helps us to delve into the anthropological depths of humanity, the cause-and-effect relationships of events. In history, man always returns to himself. He tries to restore past feelings in his memory. In the wake of this, the life of the "crowned ones", the merits of our great ancestors, and the insight of individuals leads us to the knowledge of our own ethnicity, genetic identity, and this is the same self-knowledge, which, as we have already mentioned, belongs to the essence of historical consciousness.

საკვანძო სიტყვები: ისტორიის ესთეტიკა, ადამიანის რაობა, დავით აღმაშენებელი, ძველი ქართული საისტორიო პროზა, მატიანე

Key Words: Aesthetics of history, Being of a man, David IV the Builder, old Georgian historical prose, annals

ესთეტიზმი ქართული მსოფლგანცდის გენეტიკური სპეციფიკაა, – აღნიშნულია ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში (ფარულავა, 2016). ეს იმას ნიშნავს, რომ ქართული ბუნება იმთავითვე განმსჭვალულია მშვენიერისა და ამაღლებულის, სიკეთისა და სილამაზის სულიერი მოთხოვნილებით. ასეთ მიდგომას ვხვდებით არა მარტო ქართულ ლიტერატურულ-პოეტურ აზროვნებაში, არამედ იქაც, სადაც, ერთი შეხედვით, ნაკლებად მოსალოდნელია იდეური თვალსაზრისით. ვგულისხმობთ ისტორიოგრაფიას, იგივე „ჟამთააღმწერლობას“. სწორედ ჟამთააღმწერლის სახელით ცნობილი მე-14 საუკუნის უცნობი ქართველი მემატიანე საგანგებოდ აღნიშნავს, რომ „ჟამთააღმწერლობაი ჭემმარიტისმეტყუელებაი არს და არა თუალახმა ვისიმე“ (ქართლის ცხოვრება, 1959), რაც ისტორიის, როგორც მეცნიერების, პირველად მნიშვნელობაზე მიუთითებს. ემპირიული სინამდვილის აღბეჭდვა, კაცობრიობის „გარდასულ დღეთა ამბავთა“ ჭემმარიტად კონსტრუირება, ფაქტების, მოვლენების, სხვადასხვა ფასეული რეალიების დადგენა ისტორიის ქვაკუთხედეა. ფრიდრიხ შლეგელი ისტორიკოსს “წარსულის წინასწარმეტყველს“ უწოდებს. მას უნდა მსჭვალავდეს სამყაროს ორმაგი ხედვა – მომავლისა და წარსულის დანახვა ერთდროულად, რაც ისტორიკოსს აპოვნიებს თავისი კვლევის ამოსავალ წერტილს. მაგრამ საინტერესოა, რატომ ჰგავს ქართული მატიანეები ხშირად მხატვრულ ნაწარმოებებს? ან რატომ არ ერიდებიან ისტორიკოსები მოვლენათა მითოლოგიზებას?

გონივრულია ვივარაუდოთ, რომ საქმე გვაქვს ქართული ისტორიოგრაფიის გარკვეულ მიდგომასთან, პრინციპთან, რომელსაც ი. ჯავახიშვილი ისტორიის ფილოსოფიურობას უწოდებს. ამა თუ იმ ისტორიული ფაქტის შეფასებისას უთუოდ გასათვალისწინებელია ისტორიული თხზულების ზოგადი სიღრმე, მისი ფილოსოფიური ბუნება. პროფ. რ. სირაძე კი ისტორიოგრაფიის ესთეტიზაციაზე საუბრობს. „ქართული ისტორიის ფილოსოფია იძულებული იყო ირაციონალური ფაქტორები (ლეგენდები, თქმულებები) მოეშველიებინა“ (სირაძე, 1980), რადგან ისტორიის საზრისის, კანონზომიერების დადგენა ფრიად ჭირს ოდენ რეალურ ისტორიაში, რადგან ყველაზე ხშირად სწორედ თავად კანონზომიერებანი ირღვეოდა ჩვენში. მაგ., როგორ ბარბაროსულად დაინგრა რუსთაველის ეპოქის დიდი ქართული ცივილიზაცია, ანუ ხშირად არ ხდებოდა ის, რაც გონივრულია. და

რაკი „ჩვენში იშვიათად ჩანდა რეალობაში ჰეგელისეული „გონივრული“, ამიტომ „ქართლის ცხოვრების“ ავტორები უმეტესწილად ისტორიის საზრისს ლეგენდებში უფრო ნახულობდნენ, ვიდრე რეალობაში“ (სირაძე, 1980).

მაგრამ ზღაპრულ-ლეგენდური თუ პოეტური ხშირად არაისტორიულს როდი ნიშნავს. მათ ისტორიულობის ბეჭედი აზით იმ კუთხით, რომ სათანადო ეპოქათა და თაობათა ნაფიქრ-ნააზრევს არეკლავენ, ისტორიულ ფაქტთა ზღაპრულ-პოეტურ მოდელებს ინახავენ. ამდენად, ეს წიგნები, შეიძლება ითქვას, თანაბრად განეკუთვნებიან ისტორიული და მხატვრული აზროვნების სფეროს. „ისტორიის შესახებ შეუძლებელია იმსჯელო სერიოზულად, თუ არ ფლობ ესთეტიკურ განცდას“ (ჰეგელი, 1971), – ამბობდა ფრიდრიხ ჰეგელი. მართლაც, ქართულ მატრიანებში ჭარბად გვხვდება ისეთი ფაქტები, მოვლენები, რომლებიც უდავოდ სიტყვაკაზმული პროზის ნიმუშებს წარმოადგენენ. თხრობა, ამბავთა გადმოცემის სტილი დატვირთულია მხატვრულ-გამომსახველობითი საშუალებებით, ტროპის სახეებით. ეს ყოველივე ისტორიის ესთეტიზაციის პრინციპს გვიდასტურებს, რომ ქართული მატრიანე არ არის ოდენ უტყვი ფაქტებისა და მოვლენების სინთეზი, იგი აზრის სილამაზე და პოეზიას, გარკვეული თვალსაზრისით.

ამავს ადასტურებენ გერმანელი მეცნიერები. „ისტორია... არის პოეზია დიდი მასშტაბით.. ის მე წარმომიდგენია უმშვენიერეს მხატვრულ კომპოზიციასა წყებად (ი. ბურკჰარტი). ამავს აზრს იზიარებს ბერლინის უნივერსიტეტის რექტორი, ცნობილი ისტორიკოსი თ. მომზენი, რომელიც აცხადებს, რომ „ისტორიკოსი, ალბათ, უფრო ხელოვანია, ვინემ მეცნიერი... ისტორია არის ხელოვნება და არა ხელოვნობა... ადამიანთა და ხალხთა ინდივიდუალობის წვდომა გენიოსის ნიჭია და არა სწავლა-სწავლების ნაყოფი“ (ციტატები მოხმობილია ე. კასირერის წიგნიდან „რა არის ადამიანი“, გვ. 316). მაგრამ ისტორიულ მატრიანებში მხოლოდ თხრობის მხატვრული მხარე, გადმოცემის ემოციური სტილი როდი ჩაითვლება ისტორიის ესთეტიკად, ხოლო ასეთი ხასიათის თხზულება – სიტყვაკაზმული პროზის ნიმუშად. ისტორიის ესთეტიკა გულისხმობს ორი სფეროს – შემეცნებითისა და საკუთრივ ესთეტიკურის გადაკვეთას. უკეთ რომ ვთქვათ, რომ ისტორიული მოვლენა ესთეტიკური ხდება როგორც

თავისი აზრობრივი შინაარსით, შემეცნებითი ღირებულებით, ასევე თავისი მიმზიდველობით, თვითკმარი მჭვრეტელობითი ფასეულობით (სირაძე, 1980). როგორც ილია ჭავჭავაძე ბრძანებდა, ისტორიული აზროვნება ერის თვითშემეცნების საფუძველია. უფრო მეტიც, ისტორია თავად არის ერის თვითშემეცნება. ერი თვითშემეცნებით იწყება და აქედანვე იწყება მისი ისტორია. სწორედ ეს არის ისტორიის ესთეტიზაციის საფუძველი.

ისტორია და ლიტერატურა თანაბრად გვიკვალავს გზას ადამიანის თვითშემეცნების, მსოფლალქმისა და ადამიანური სამყაროს აგებისაკენ. თუ გვსურს შევიტყოთ ადამიანის ჭეშმარიტი ბუნება, უნდა მივმართოთ ისტორიკოსებსა და სახელმომხვეჭილ მწერლებს. როგორც მწერლობა არ არის ოდენ ბუნების მიბადვა, არც ისტორია გვკვებავს უტყვი ფაქტებითა და მოვლენებით. ისტორიული მეცნიერების სასიცოცხლო ელემენტი სწორედ ადამიანის სამყაროა. ამ თვალსაზრისით, ისტორია ისწრაფვის „ობიექტური ანთროპომორფიზმისაკენ.“

„რას ამჩნევ პირველად... როცა იხრები ფოლიანტთა დიდ და უხემ ფურცლებზე, ხელნაწერის გაყვითლებულ გვერდებზე – ლექსზე, კანონთა კოდექსზე, რელიგიურ დეკლარაციაზე? შენ გაიფიქრებ, რომ ასეთი რამ არ შეიძლებოდა შემთხვევით შექმნილიყო. განა ნაწერსაც მხოლოდ იმისთვის არ სწავლობ, რომ შეიცნო ამ ნაწერის შემქმნელი (გავიხსენოთ მე-13 საუკუნის საქართველოს კათალიკოსის არსენ ბულმაისიძის ეპისტოლე აბუსერ აბუსერისძისადმი მიწერილი, რომელშიც ბრძანებს, რომ „ყოველი წერილი ძეგლი არს მეტყუელი, გამომაჩინებელი აღმწერელისაი საუკუნოდ, რომელისამე საქებელ-ყოფად, ხოლო სხუისა განქიქებად“ (სულავა, 2011). ეს ისტორიული საბუთები არც მითოლოგიას შეუქმნია და არც ენას, არამედ შექმნა ადამიანმა.. ისტორიაში ადამიანის ყოველი მოქმედება მისი ადამიანობის მოწმობა და გამოვლენა“ (კასირერი, 1983).

ისტორია ადამიანურ ვნებათა ისტორიაა. მრავალრიცხოვანი მატრიანებისა და ქრონიკების ფურცლებზე, დიდებული ომების, პოლიტიკური გადაწყვეტილებების, ქვეყანათა შორის ურთიერთობის, ძალაუფლების დემონსტრირების სამეურნეო თუ სოციალური კონფლიქტების ფონზე იხატება „დიდთა“, „გვირგვინთა დაუჭკნობელთა“, „განმანათლებელთა ქუეყანისა ჩვენისა“, „წყაროსთვალთა სიბრძნი-

სათა“, „სწავლულთა ფრიადთა“, „მდულარებაი სულისაი“ (სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრება). მართლაც, რა „კრთომაი და წადიერებაი სულისაი“ ჰქონდათ თუ „სივრცი გონებისაი“ (დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსი) აზროვნების სიღრმით გამორჩეულ მასშტაბურ პიროვნებებს, რომლებმაც ეპოქები შექმნეს ისტორიის ასპარეზზე? ისტორია სწორედ ასეთ რჩეულთა ნაფიქრ-ნაღვაწის, „სოფლიონ საქმეთა“, „საქმეი ბჭეთაის“ თუ „საქმეი საკრებულოის“ (მონასტრის კრებული) აღბეჭდვას კაცობრიობის მეხსიერებაში.

ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში არსებობს რამდენიმე მნიშვნელოვანი კვლევა ძველი საისტორიო პროზის ნიმუშებთან დაკავშირებით მათი მხატვრული ბუნების, ესთეტიკური ღირებულების, ქრისტიანული მსოფლალქმის წარმოჩენის თვალსაზრისით (მ. შანიძე, გ. ფარულავა, რ. სირაძე, ნ. სულავა და სხვ.) ჩვენც ვეცდებით, ტექსტის ქრისტოლოგიურ საფუძვლებზე სხვადასხვა ასპექტით გავამახვილოთ ყურადღება, მიმოვიხილოთ თხზულების ბიბლიური პარადიგმები და მხატვრულ-ესთეტიკური საფუძვლები. მიზანი კი, რასაკვირველია, იქნება ზემოდასახელებულ მკვლევართა თვალსაზრისის დამოწმება, რომ ქართული ისტორიული მატრიანეები ოდენ მშრალი ფაქტებისა და მოვლენების სინთეზს როდი წარმოადგენენ, არამედ ყოველივე ეს გვიდასტურებს ისტორიის ესთეტიზაციის ზოგად პრინციპს. იმ მრავალ ასპექტთა შორის, რომელთა კვლევა ჩვენს მიზნად დავისახეთ, ამჯერად წარმოვადგენთ მხოლოდ „მრავალთაგან მცირედს“, კერძოდ, ადამიანის სახისმეტყველებით მსოფლალქმას დავითის ისტორიკოსის თხზულების კვალობაზე.

საინტერესოა ვიფიქროთ, თუ როგორია მატრიანეებში, გარდასულ ამბავთა თხზულებებში სინამდვილის აღქმისა და ინტერპრეტაციის სტილი, პერსონაჟთა, მოვლენათა აღწერის ერთგვარი პრინციპი. უპირველესად უნდა მოვიხილოთ სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრება მონუმენტური ისტორიზმის სტილთან დაკავშირებით, რომელიც გამოჩენილ რუს მეცნიერსა და თეოლოგს დ. ლიხაჩოვს ეკუთვნის.

მონუმენტური ისტორიზმი, როგორც საერთო მხატვრული პრინციპი, ნიშანდობლივია ბიზანტიური, ქართული და რუსული საისტორიო პროზისთვის, როგორც განსახოვნების ერთ-ერთი მოდელი. ის თავის თავში მოიაზრებს ისეთ გაგებას, როდესაც განსახი-

ერების საგანი სამი განზომილების – სივრცითი, დროული და იერარქიული დისტანციიდან უნდა იქნას აღქმული. ეს ის სტილია, რომლის ფარგლებში ყველაფერი უფრო მნიშვნელოვანი და ლამაზი წარმოგვიდგება დიდად, მონუმენტურად, დიდებულად. მაგ., ესთეტიკურად ფასეული და მნიშვნელოვანია მარტო ის საგანი, მოვლენა თუ ქმედება, რომელიც დიდად და მძლავრად წარმოგვიდგება და რაც დიდი მანძილიდან შეიძლება აღვიქვათ. ეს ქმნიდა ისტორიის „სივრცით“ განცდას. ამიტომ არის, რომ ხშირად მატრიანეებში მოქმედება სწრაფად გადადის ერთმანეთისგან დაშორებულ ერთი გეოგრაფიული პუნქტიდან მეორეში, მატრიანეების პერსონაჟები დიდ სივრცით არეალში მოგზაურობენ. „დავით აღმაშენებლის ისტორიაში წერია: თურქები „ჩამოდგნენ ბოტორას.. არა ჰრულოდა მეფესა, არამედ გარდმოიფრინვა თებერვალსა ათოთხმეტსა და უცნაურად დაესხა ზედა... აიღო შარვანს ქალაქი ყაბალა... წარმოვიდა ქართლს და მსწრაფლ შეკრიბა სპა და ჩავიდა შარვანს... წარვიდა მეფე აშორნიას, დაესხა თურქმანთავე... მასვე ზამთარსა ჩავიდა აფხაზეთს“ (ქართლის ცხოვრება, 1959). იქმნება შთაბეჭდილება სივრცეზე ბატონობის, სივრცის ფლობისა, რაც იმ დროის ესთეტიკური იდეალის, გმირობის უპირველესი მახასიათებელი იყო. თვალსაჩინო ხდება გმირის განუზომელი სიდიადე, რომელიც გეოგრაფიული სივრცის მასშტაბებით მოიაზრება.

სივრცეში მოძრაობა სტილის კანონზომიერებათა მეოხებით მჭიდროდ უკავშირდება მოძრაობას დროში. როგორც აღვნიშნეთ, სინამდვილის მონუმენტური წარმოსახვა, დროული დისტანციის გზითაც ხორციელდებოდა ძველ მატრიანეებში. გმირი იხატება არა მხოლოდ როგორც სრული განმგებელი თვალუწვდენელი სივრცისა და უსასრულობისა, არამედ როგორც დროზე აღმატებული, ზედროული. ხშირად ისტორიულ პირთა სიდიადის, ძლევამოსილებისა და მნიშვნელობის წარმოსაჩენად ავტორები ავლებენ პარალელებს უმნიშვნელოვანეს ისტორიულ პირთა ღვაწლთან. აბსოლუტური წარსულიდან გამოიხმობენ სახე-სიმბოლოებს და მათ სიბრტყეზე ხოტბას შეასხამენ თანადროულ პერსონაჟებს, რათა წარმავალი და ისტორიული წარუვალად და მარადიულად წარმოდგეს. მწერალი ცდილობს, „ემიოს და უპოვოს ანალოგია ყველაფერს, რაც ხდებოდა ამ უზარმაზარსა და თავისი ძირითადი კანონზომიერებებით ერთიან

სამყაროში (История русской литературы X-XVII веков, 1980). ამიტომ მატრიანეებში თემები, პასაჟები, ანალოგიები ხშირად ლაგდება ბიბლიური, მსოფლიო და ეროვნული ისტორიის გარშემო. ხშირად ქართველ მეფეებს ადარებენ ანტიკური ეპოქის ისტორიულ პირებს, ბერძნულ-რომაული და სხვა ქვეყნების მითოლოგიურ გმირებს, აღმოსავლური ქვეყნების მხატვრული ლიტერატურის მთავარ მოქმედ პერსონაჟებს.

თვალსაჩინოებისთვის მოვიხმობთ რამდენიმე მაგალითს „დავით აღმაშენებლის ცხოვრებიდან“. უდიდეს მეფეებთან მხატვრული შედარებების კვალობაზე მემატრიანე ქართველი მონარქის შორსმჭვრეტელობასა და სიბრძნეს წარმოაჩენს. რუის-ურბნისის კრებაზე გატარებული რეფორმების შეფასებისას ისტორიკოსი აღნიშნავს: „ესეცა მიმსგავსებულად დიდისა კონსტანტინესა აღასრულა მეფემან დავით უწინარეს ყოველთა კეთილთა საქმეთა თვისთა“ (ქართლის ცხოვრება, 1959). „ამისათვისცა შემოიკრიბა გონება, კეთილად და გონიერად გამგონე, ვითარცა დავით, სულისა მიერ წმიდისა“; „და მსგავსად ალექსანდრესა ქმნა და ამანცა სულთ-ითქუნა“ (ქართლის ცხოვრება, 1959). დიდგორის ომის ეპიზოდის შეჯამებისას კი გვიყვება, რომ „ხოლო ამად რა თხრობად მოვიწიე, ვაებისა ღირსად შევრაცხენ დიდნი იგი და სახელოვანნი გამომეტყველნი, ვიტყვ უკუე უმბროსსა და არისტოვლის ელინთა, ხოლო იოსიპოს ებრაელსა“, რომელთაც გამოთქვეს აგამემნონისა და პრიამოსის, აქილევისა და ჰექტორის, ოდისევსისა და ორესტეს, ვესპასიანეს „სიმხნენი და ძლევა-შემოსილობანი“, თუმცა მათ არ ჰქონდათ საკმარისი მასალა აღსაწერად, ამიტომაც „ხელოვნებითა რიტორობისათა“ განავრცეს გმირთა მძლეობანი. დავითის საქმეთა სიმრავლე და სიდიადე რომ ჰქონოდათ, „მათმცა აღწერნეს ჯეროვნად მათისაებრ რიტორობისა და მაშინდამცა ღირს ქმნილ იყვნეს ჯეროვანსა ქებასა“ (ქართლის ცხოვრება, 1959). ანუ ქართველი მეფე არა მხოლოდ შეედრება ზემოხსენებულ დიდებულ გვირგვინოსნებს, არამედ აღემატება კიდევაც თავისი განსაკუთრებული ძალმოსილებითა და ომის საქმეთა ცნობით.

ამგვარად, მემატრიანის მზერა მარადისობისკენაა მიმართული. ყველაფერი აღიწერება აბსოლუტურ წარსულთან შემსგავსება-დაპირისპირებით და ასე ენიჭება მას ჭეშმარიტი ფასეულობა. „გმირი წარსულის ფასეულობით დონეზე აიყვანება, იქ მოიაზრება, იქ იძენს

დასრულებულ სახეს“ (Бахтин, 1975). დრო-სივრცული აღქმა უმნიშვნელოვანესია ისტორიის ესთეტიკისა და მსოფლმხედველობის ჭეშმარიტი შეცნობისთვის.

მონუმენტური ისტორიზმის პრინციპის კვალობაზე გმირის დიდებულების, ესთეტიკური აღქმის, მნიშვნელობის წარმოსაჩენად მემატიანე კიდევ ერთ – იერარქიულ დისტანციას – მიმართავს: „ვითარ ვინ აღრაცხნეს რაოდენნი საქმენი ეთხოვებიან მეფობასა, რაოდენნი მართებანი და განსაგებელნი, კიდეთა პყრობანი, ნაპირთა ჭირვანი, განხეთქილებათა კრძალვანი, სამეფოსა წყნარებისა ღონენი, ლაშქრობათა მეცადინეობანი, მთავართა ზაკვისა ცნობანი, მხედართა განწესებანი, საერონი შიშნი, სახელოთა და საბჭოთა სჯანი, საჭურჭლეთა შემოსავალნი... შემცოდეთა წყალობითი წურთანი... მოჩივართა მართალნი გამოძიებანი... და რაოდენნი ვინ აღმოწყუნეს სიტყვითა უფსკრულისაგან სამეფოთა საქმეთასა, რომელთა შინა ვერავინ ძუელთა და ახალთაგან მეფეთა ემსგავსა, ვითარცა საქმენი წამებენ მზისა შარავანდედთა უბრწყინვალესნი და ცხადნი, რომელნი სიბრძნითა თვისითა ქმნნა“ (ქართლის ცხოვრება, 1959) – ასე ჩამოთვლის ისტორიკოსი დავითის იმ საქმეებსა და ღირსებებს, რომელთა კვალობაზე მკითხველის წინაშე იხატება მონუმენტური სახე იდეალური მეფისა. სოციალური სტატუსი, საზოგადოებრივი მდგომარეობა, ღვაწლი – აი, ის რეალიები, რომლებითაც ფასობს და თვითკმარი ღირებულება აქვს პერსონაჟს, სამაგიეროდ ამგვარ დახასიათებაში არ ჩანს პირადული თუ ინდივიდუალური ასპექტები. ეს ერთგვარი საპარადო პოზაა, ჩამონაკვთული, დემონსტრაციული, რაც, საზოგადოდ, დამახასიათებელია მატიანეთა კომპოზიციური სტრუქტურისა თუ თხრობის სპეციფიკისთვის. როგორც დ. ლიხაჩოვი აღნიშნავს: ადამიანი იყო ფეოდალური ეპოქის ხელოვნების ყურადღების ცენტრში, მაგრამ ადამიანი არა თავისთავად, არამედ როგორც წარმომადგენელი გარკვეული სოციალური საფეხურისა ფეოდალური იერარქიის კიბეზე. მეფე ფასდება თავისი მეფური თვისებებით, აზნაური – აზნაურულით, ბერი – ბერულით. თითოეული ადამიანი მემატიანისთვის ასახიერებს ფეოდალური იერარქიის ამ თუ იმ საფეხურს (Лихачев, 1970).

მიუხედავად იმისა, რომ ზემოხსენებული პრინციპის მიხედვით, ადამიანი ამ ტიპის მწერლობას აინტერესებს, როგორც მოღვაწე,

როგორც სოციუმის წევრი, საზოგადოების არენაზე მყოფი, ჩვენი აზრით, შეუძლებელია ამ რიტორული ენაწყლიანობით დახატული პორტრეტის მიღმა არ იკვეთებოდეს თავად ადამიანი, ღრმად მეტყველი და ფსიქოლოგიზმით სავსე. თითოეული ეპითეტი, მეტაფორა თუ შედარება, ენიგმა თუ ალუზია იდეალური საბურველის მიღმა იტევს დიდ პიროვნებას, რომელთა საქმეთაგან „მრავლისაგან მცირედეს გამოარჩევს“ მემატიაზე, იმდენად ბევრია და შთამბეჭდავი ნაშრომ-ნაღვაწი მისი. „ყოველი საქმე შუენიერად და ღონიერად ყო, რა-ბამ რაიმე წყნარად და უშფოთველად, გამოცდილებით და ყოვლად ბრძნად განაგო“ (საუბარია დიდგორის ომზე) (ქართლის ცხოვრება, 1959).

ყოველი მასშტაბური მოვლენის უკან დიდი ადამიანი დგას თავისი გონებრივი სივრცითა და ფართო მჭვრეტელობითი უნარით. მისი პიროვნების შეცნობა ისტორიული ჭეშმარიტების შეცნობას განაპირობებს. ამდენად, ისტორია არ არის ოდენ გარეგანი ფაქტებისა თუ მოვლენების შემეცნება, იგი თვითშემეცნების ფორმაცაა; ხოლო თვითშემეცნება საკუთარი „მეს“ გარეშე შეუძლებელია. „მე არ ძალმიძს საკუთარ ჩრდილს გადავახტე, არამედ ჩემს „მეს“ პირისპირ უნდა დავუდგე“ (მაქს პლანკი, გამოჩენილი ფიზიკოსი) (კასირერი, 1983).

სწორედ საკუთარი „მეს“ პირისპირ დგომას გვაიძულებს ისტორიული ცნობიერება. იგი გვეხმარება ჩავუღრმავდეთ კაცობრიობის ანთროპოლოგიურ სიღრმეებს, მოვლენათა მიზეზ-შედეგობრივ კავშირებს. ისტორიაში ადამიანი სულ მუდამ უბრუნდება თავის თავს. იგი ცდილობს მეხსიერებაში აღიდგინოს წარსული განცდები. ამის კვალობაზე „ღმერთშემოსილთა გვირგვინოსანთა“ ცხოვრების, ჩვენი დიდებული წინაპრების ღვაწლისა და თუ პიროვნებათა განჭვრეტა საკუთარი ეთნოსის, გენეტიკური რაობის შემეცნებაში გვაკვალიანებს, ეს კი იგივე თვითშემეცნებაა, რაც, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ისტორიული ცნობიერების არსს განეკუთვნება.

მოვუსმინოთ კვლავ დავითის ისტორიკოსს: „ხოლო ხორციელთა საქმეთა ესრეთ მოქმედისაგან უკეთუ ვიეთმე ჰგონონ, ვითარმედ რადღამცა მოეცალა საღმრთოთა სულიერთა სათნოებათა მიმართ მიხედვადმცა და მოგონებად“, რითაც ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ ვინც მოინდომებს, ზედმიწევნით შეიცნოს მეფე დავითის პიროვნება, ხორციელი ნამოქმედარი მისი „ნამდვილვე მცირედნი და სასაწუ-

თონი“ აღმოჩნდება „საუკუნოდ ღმერთმყოფელთა მისთა საქმეთა“ შედარებით, „რომელთა იგი უმეტეს ამათსა მათ მოქმედებდა“ (ქართლის ცხოვრება, 1959). სულიერი მიმოხრა და „მოქალაქეობა“ ჭეშმარიტად აღმატებული რომ არ ყოფილიყო დავითის არსებაში, ვერც აგრერიგად მასშტაბურ ხორციელ ღვაწლს ვერ აღასრულებდა იგი. ამჟამად, სწორედ მის შინაგან ბუნებას დავაკვირდეთ, რომელზეც ასეთი აღტაცებით გვიყვება მემატიაწე და კვლავ „მრავლისაგან მცირდენი“ გამოვიძიოთ.

ქრისტიანული ანთროპოლოგიის მიხედვით ცნობილია, რომ ადამიანი – ხატი და მსგავსი ღვთისა, „შემოქმედმან ბუნებისა ჩვენი-სამან, დამბადებელმან ბრძენმან დაჰბადა, ვითარცა ჭურჭელი სამეფო სათნოებითა სულისაითა და შემკობილებითა გუამისაითა“ (ქართლის ცხოვრება, 1959). სულიერ და მატერიალურ სამყაროთა ერთ მთლიანობად შემკავშირებელი ადამიანი დაჯილდოვდა მჭვრეტელობითი მადლით ყოველივე ხილულისა, რომელსაც ერთადერთს, „უთვალავი ფერით“ ამეტყველებულ სამყაროში, ძალუძდა ღვთაებრივი შემოქმედების გონიერი აღქმა, პირისპირ დგომა აბსოლუტის წინაშე და თანასწორი დიალოგი მასთან. სწორედ ამგვარი ღვთაებრივი ბუნების კვალობაზე ხელეწიფება ადამიანს განახორციელოს უფალს შემსგავსებული ქმნადობანი. როგორც დავითის ისტორიკოსი ბრძანებს: „ყოველი სოფელი მოსტაცა ეშმაკსა და შეასაკუთრა ღმერთსა, რომლითა მიიღო მადლი მოციქულობისა, ვითარცა პავლე და ვითარცა დიდმან კონსტანტინე.“ ეს სიტყვები ცხადყოფს მეფე დავითის ღვთითგანბრძობილობას. ლიტონად როდი მოიხსენებს მემატიაწე გვირგვინოსნის ღვაწლს მოციქულებრივი მისიის კვალობაზე. კეთილი საქმეების, ქველმოქმედების, ღვთისმოშიშობის კვალობაზე მეფე ემსგავსება განმანათლებელთა, „წყაროსთვალთა სიბრძნისათა“ და უპირისპირდება ადამს, რომლის ცოდვით დაეცა სამყარო. ცოდვა შემოვიდა სოფლად და სოფელი გახდა ხრწნადი. დაცემული კოსმოსის აბსოლუტთან ზიარება კი კვლავ ადამიანმა უნდა განახორციელოს. ამ შემთხვევაში მეფე დავითის საქმეთაგან იშვება მადლი, რომელიც განიფინება სამყაროს იმ ნაწილში, სადაც ერთ ადამიანს ხელი მიუწვდება, მით უმეტეს – მეფეს. „სოფელი მოსტაცა ეშმაკს“ ანუ სიმბოლურად სოფლის საკრალიზება განხორციელდა და აბსოლუტისკენ გაუძღვა, ვითარცა „საქორწინესა მას კრებულსა“ ერსა თვისსა.

მოვუსმინოთ კვლავ დავითის ისტორიკოსს: „იტყვის სოლომონ – დასაბამად სიბრძნისა მოიგე სიბრძნეო, ხოლო დავით, მამა ღმრთისა – „დასაბამად სიბრძნისა – შიში უფლისა“ (ქართლის ცხოვრება, 1959). სიყრმითგან შეიმოსა შიში უფლისა მეფე დავითმა, ასაკთან ერთად აღორძინდა მასში და ისეთი ნაყოფი გამოიღო, რომლითაც თავისი ორკერძო ცხოვრება გაამშვენიერა, „რომლითა განაგნა ხორციელნი და წარმართნა სულიერნი“. ადამიანი, რომელიც აღიჭურვება ამ განსაკუთრებული სულიერი მდგომარეობით, ჭეშმარიტად შეიმეცნებს სიბრძნეს, გონების გვირგვინს. შიში ღვთისა პირველი საფეხურია შემოქმედისაკენ სწრაფვის რთულ და კრძალვით აღსავსე გზაზე, რომელიც, თავის მხრივ, საწყისია ჭეშმარიტი სიბრძნისა. „ხოლო უკუეთუ ვინმე თქვენგანი ნაკლულევან-არს სულიერთა სიბრძნითა, ითხოვენ ღმრთისაგან, რომელმან იგი მოსცის ყოველთა უხვად“ (ახალი აღთქუმაჲ, 1992). ჭეშმარიტი სიბრძნის მოგება განანათლებს გონიერებას კაცისას და აქცევს მას ღმერთშემოსილ ხატად ღვთისა. აი, ასე, ნაბიჯ-ნაბიჯ უახლოვდება ადამიანი შემოქმედს და ამკვიდრებს თავის საუკეთესო პიროვნულ მეს. „ამისთვისცა შემოიკრიბა გონება, კეთილად და გონიერად გამგონე, ვითარცა დავით, სულისა მიერ წმინდისა, აღიღო მაღლად თავი თვისი და მიმოავლო თუალი გონებისა თვისისა და განიცადა კეთილად“ (ქართლის ცხოვრება, 1959), – აღნიშნავს მემატეიანე. აქედან ნათელია, რომ დავითი მისი მოსახელე ბიბლიური წინასწარმეტყველის დარად, სულიწმინდისაგან შემკულია მაღალი გონებით, ვითარცა მეფე. ღვთაებრივთან წილნაყარი სიკეთით მომარჯვებული გონება კი იურვებს სივრცეს და ადასრულებს საკვირველ საქმეებს.

პატრისტიკაში ადამიანის გონება („ნუს“) უკავშირდება ნათელს და სულს. უფალმა თავისი შემოქმედება დაიწყო ნათლით და დაასრულა ნათლით, რამეთუ ადამიანის გონება – სულიერი ნათელია. ადამიანი თავისი გონით ჭვრეტს, ნათელს ფენს ამ სამყაროს. „ნათელი წარმოაჩენს მარცვალს, ხოლო ადამიანური გონება მოიფიქრებს, როგორ გააკეთოს მისგან პური“. თუ ლოგიკურად დავალაგებთ ზემოთქმულ მოსაზრებებს, ასეთ სურათს მივიღებთ: შიში ღვთისა – დასაბამი სიბრძნისა, სიბრძნე – დასაბამი ნათელი გონებისა, „მოაზროვნე ნათელი“ იგივე გონი – იგივე სული კაცისა. გრიგოლ ნოსელის განმარტებით, ადამიანში „სული იგი სრული ერთი არს, გონიერი იგი უსხე-

ულო“ (სიტყვა მართლისა სარწმუნოებისა, 1990). მაშასადამე, გონიერება კაცისა, ვითარცა ნათელი, ვითარცა სული, მოიაზრება, როგორც ცხოველი ნიშანი ღვთის ხატობისა ადამიანში.

„აღიხილნა თუალნი მადლისა მიმართ და აღამაღლა გონება“, „შემსჭულა თუალი მრუმედ მხედველი, რათა მეცნიერ ყოს და მას მხოლოსა ხედვიდეს“. დავითის ღვთითგანბრძნობილობა, სიბრძნის სიყვარული, ფილოკალია, საღვთო წიგნებისადმი სიყვარულით საცნაურდებოდა. როგორც მატთანე მოგვითხრობს, თუ როგორ შეკრიბა იმჟამად ქართულ ენაზე არსებული საღმრთონი წერილნი, როგორ შეიყვარა და შეითვისა ისინი და ისე აღიქვამდა მათ, როგორც ცოცხალ არსთ: „იგინი იყვნეს მისსა საზრდელ, ყოველთა გემო ან სასმელ ტკბილ და საწადელ, იგინი – შვება, განცხრომა, საწვრთელ და სარგებელ“ (ქართლის ცხოვრება, 1959). რაოდენ ემოციურია იმის მოსმენა, როდესაც ლაშქრობათა შინა მყოფს ჯორებითა და აქლემებით წიგნები მიჰქონდა ყველგან. როგორც კი ცხენიდან ჩამოქვეითდებოდა, „პირველ ყოვლისა წიგნნი მოაქვნიდნან ხელითა. და არა დააცადის კითხვა, ვიდრე არა დაშვრის“ (ქართლის ცხოვრება, 1959). მნიშვნელოვანი თათბირების და სერობათა შემდეგ დასვენების ნაცვლად კვლავ წიგნის კითხვას იწყებდა, ხოლო როცა თვალი ეღლებოდა, ყურით ისმენდა, გამოიძიებდა, გამოიკითხავდა „მალსა და სიღრმესა მათსა.“ ცნობილია ისიც, რომ ძლიერ უყვარდა სამოციქულოს წაკითხვა. ერთი ასეთი ჩვევაც ჰქონდა მეფეს – ყოველი მორიგი წაკითხვის შემდეგ წიგნის ბოლოს ნიშანს სვამდა. ერთ წელიწადს სამოციქულოს ბოლოს ოცდაოთხი ნიშანი დათვალეს, რაც თორმეტ თვეში ამდენჯერვე წაკითხვას მიაანიშნებდა.

ამავე რიგში აღნიშვნის ღირსია კიდევ ერთი საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტი, რომელიც თურქთა ლაშქართან დავითის მორიგ ბრძოლას ეხება ავჭალის მიდამოებში. საღვთისმეტყველო წიგნთა კითხვაში გართულ მეფეს როგორ გადაავიწყდა „წინამდებარე საქმე“, ბრძოლის ველი. მემატთანე გაცხადებული მიმართავს მკითხველს, რომ თავად განსაჯოს, „განიცადედლა ჩემდად, რომელ ესევითარსა საქმესა შინა და ესეოდენ უცალოსა წიგნივე აქვნიდეს უსწრაფოესად საქმედ“ (ქართლის ცხოვრება, 1959).

ნემესიოს ემესელის მიხედვით, „ადამიანის გონება, ერთი მხრივ, მოიცავს მჭვრეტელობით, ხოლო, მეორე მხრივ – პრაქტიკულ

შესაძლებლობებს“. მჭვრეტელობითი გონება შეიმეცნებს ყოველივე არსებულს, ვითარცა ჭკუა, სიბრძნე. ზემომოყვანილი მაგალითების კვალობაზე მეფე დავითის მჭვრეტელობითი გონების სრულყოფილება, „მოაზროვნე ნათელი“ ცხადია. ამასთანავე, რაოდენ მნიშვნელოვანი უნდა ყოფილიყო მისი სიმაღლე სულისა, რომელიც ადამიანში უპირველესად გონებაში პროეცირდება.

რაც შეეხება პრაქტიკულ შესაძლებლობებს, რომლებიც მჭვრეტელობითი გონების კვალობაზე გაცხადდება ადამიანში, უპირველესად „საქმენი საგმირონი“ მოიაზრება. გმირობა-ვაჟკაცობის ფენომენი საისტორიო მწერლობაში გამორჩეულ ადგილს იკავებს. რადგან თხრობა მეფეთა, გამორჩეულ პირთა ამქვეყნიურ ღვაწლს ეხება, რომელთაც დაიმკვიდრეს მიწიერი სამეფონი, გაზარდეს და აღაშენეს ქვეყანანი. ასეთ საქმეთა აღსრულებას კი განსაკუთრებული ფიზიკური ძალა, ომის საქმეთა ცოდნა და სულიერი ძალმოსილება განაპირობებდა. მეფე დავითმა „მამა-პაპათაგან წაღებულნი ქუეყანანი, ტყუენი და სიმდიდრენი მრავალ-წილად უკუმოიზღუნა ამან მხნემან. დაამშვიდა ქუეყანა, აღივსო და გარდაეცა ყოვლითა კეთილითა, განავსო და აღაშენა ყოველი ოხერ-ქმნილი“ (ქართლის ცხოვრება, 1959).

როგორც მემატიაზე გვაუწყებს, საკვირველ ძლევათა აღმსრულებელი მეფე შორიდან როდი იდგა, ბრძოლათა ოდენ მჭვრეტელად, არამედ „უპირატესად ყოველთასა თვით წინა უვიდოდა და ვითა ლომი შეუზახებდა ხმითა მალლითა და ვითა გრიგალი მი-და-მო იქცეოდა (ქართლის ცხოვრება, 1959); გოლიათებრი შემართებითა და „მკლავითა მტკიცითა“ ისე სრავდა და ფრიად სცემდა მტერს ხმლითა, რომ „უკმომდინართა სისხლითა წელნი აღსავსე ესხნეს“. ხოლო როცა ბრძოლის შემდეგ მეფემ სარტყელი მოიხსნა, იმდენი სისხლი დაიღვარა მიწაზე, თანამხლებნი შეშინდნენ, რადგან „თვით მისგან ვგონებდით გამოსრულად“. იმ დღეს (ერწუხის ბრძოლა) სამი ცხენი მოუკლეს დავითს და ბრძოლა მეოთხეთი დაასრულა (ქართლის ცხოვრება, 1959). წარმოდგენილი ეპოზოდის მხატვრული სიტყვაკაზმულობით, კერძოდ, შედარებებით გვიხატავს მეფის ძალმოსილებას, რაც, თავის მხრივ, ქრისტიანი მეფის სახე-იდეალს შეესაბამება. მოვიხმობთ კიდევ რამდენიმე ესთეტიკური განცდითა და სახისმეტყველებითი პასაჟით დატვირთულ მაგალითს: „უშიში და ყოვლად უძრავი გულითა“; „ლომსა მოხელოვნებულსა არ სცოდნოდა, არცა ჰრულოდა

ომისათვის“; „მსწრაფლ შთაბრიალდა, ვითარცა არწივი და დააბნივა, ვითარცა კაკაბნი“... „ფრიადისა ცემისაგან [დავითის] ხრმალმან დაღვრალჭნილმან უარყო ქარქაში თვისი“ (ქართლის ცხოვრება, 1959). ამგვარ სამამაცო ზნეთაგან შემკული ხელმწიფის ბრძოლა მთავრდება სწორედ „ძლევადი საკვირველით“, რაც ღვთისგან ბოძებული „ტალანტის განმრავლებად“ აღიქმებოდა ისტორიკოსისთვის. მემატიანე ემოციებს ვერ მალავს, როცა დავითის გმირობასა თუ მხედარმთავრულ ნიჭს ეხმიანება: “რომელმან ქარტამან და მელანმან დაიტიოს აღწერად!“, ნადირობის ხელოვნებით აღტაცებული კი აღნიშნავს: „რამეთუ ვინ ჰგვანდა ხორციელი, ანუ ვინ იხილა ნადირობასა შინა ესეოდენ განმარჯუებული? მოსიმახოს ვინმე ითქუმის ებრაელი მოისრობისა და კეთილმმართველობისათვის ალექსანდრეს სპათა შორის მჯობად, და აქილევ კენტავროსისაგან განსწავლულად მოისრობისა ელლენთა შორის, ხოლო ბაჰრამჯური სპარსთა შორის მოქმედად უცხოთა და საკვირველთა, გარნა ვერცა ერთი ამათგანი შეესწორებოდა ამას, ვითარცა გვიხილავს ჩუენ“ (ქართლის ცხოვრება, 1959).

წმინდა სახარება გვაუწყებს: „რაითა იყუარებოდით ურთიერთას, ვითარცა მე შეგიყუარენ თქუენ“. მოყვასის სიყვარული თანადგომით, შეწყალებით, ერთურთობით საცნაურდება. ქველმოქმედებისა და სიკეთის აღსრულების კვალობაზე განხორციელდება ადამიანის ღმერთმომსაგავსებულობა. მეფე დავითს „კვალად წყალობა გლახაკთა ესეოდენი აქვნდა, ვიდრემდის აღავსო ზღვა და ხმელი ქველის საქმემან მისმან“. ამ აღმატებულ სიტყვებში იკვეთება სახე ქართველი მეფისა, რომლის წყალობა სწვდება არა მარტო ერთ ქვეყნის წმინდა ადგილებს, მონასტერთ, არამედ „საბერძნეთის, მთაწმინდის, ბორღალეთის, ასურეთის, კვიპროსის, შავი მთის, პალესტინის აავსო ყოველი კეთილით, უფროისდა საფლავი უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი... შესაწირავითა განამდიდრნა“ (ქართლის ცხოვრება, 1959).

მეფის მოწყალება ყოველდღიურად განიფინებოდა გლახაკთა მიმართ. ქისა, რომელიც უპოვართათვის ჰქონდა განკუთვნილი, დღის ბოლოს უმეტესად ცარიელი მოჰქონდა „იგი მხიარულსა სულითა და პირითა“, რადგან სიკეთე და მოწყალება სულს მხიარულებით აღავსებს. ზოგჯერ კი ნახევრად სავსე ან სრულიად სავსეც რჩებოდა და მაშინ სევდით იტყოდა მეფე: „დღეს ვერა მივეც ქრისტესა მარცხებითა ჩემთა ცოდვათათა“ (ქართლის ცხოვრება, 1959). ქრისტიანული

მსოფლმხედველობის კვალობაზე წყალობა ქრისტეს ძღვნად აღიქმება. „რაი-იგი არა უყავთ ერთსა ძმათა ჩემთაგანსა, მე არა მიყავთ“. წმ. იოანე ოქროპირი იოანეს სახარების განმარტებებში სწორედ ამის შესახებ მოძღვრავს მორწუნეთ: „საფასეთა ეგე საუნჯენი (მატერიალურ სიმდიდრეზე საუბრობს-ხ.ს.) მტერთა განგიმრავლებენ, ხოლო რომელი-იგი გლახაკთა მისცე, იგი ღმრთისა მიიწიოს და ცოდვათა დამხსნელ გექმნეს და ღმრთისამიერი დიდებაი და კაცთაგან პატივი მოგეტყუას... მოწყალებითა თავსა შენსა არგებ უფროისად, ვიდრელა მათ, რამეთუ მათ ხორციელად არგებ, ხოლო თავსა თუისსა საუკუნესა კადნიერებასა და დიდებასა მოატყუებ“ (ოქროპირი, 1993). აქვე უნდა აღინიშნოს ის გარემოებაც, რომ დავითი მოწყალებას სამეფო ხაზინის ან ხელოსანთაგან მორთმეული საბოძვრის ხარჯზე კი არ გაცემდა, არამედ პირად, ხელითა თვისითა ნამუშავევ ქონებას.

თავად თავისუფლებაშემოსილი მეფე სხვათაც განუბოძებდა თავისუფლებას. მისი ბრძანებულების თანახმად, გადასახადებისაგან გათავისუფლდა არა მარტო ყველა მონასტერი თუ ლავრა მთელ სამეფოში, არამედ ბერებიც, „რათა თავისუფალთა საღმრთო მსახურება მიუპყრან ღმერთსა“ (ქართლის ცხოვრება, 1959). ხოლო კახეთ– ჰერეთის დაპყრობის შემდგომ „მზეებრ მიჰფინა წყალობა ყოველთა ზედა მკვიდრთა ქუეყანისათა“ (ქართლის ცხოვრება, 1959).

ბუნებით მოწყალე მეფე განსაკუთრებით შეეწეოდა ღარიბთა და სნეულთ, რომელთათვის გახსნა ქსენონები საგანგებოდ შერჩეულ მშვენიერ ადგილებზე. უხვად შეამკო ისინი ყოველივე საჭირო ნივთით, საკვებითა და შემოსავლით. პირადად მეფე მიდიოდა სნეულთა მოსანახულებლად, „მოიკითხნის და ამბორს უყვის თვითოეულსა, აფუფუნებდის მამებრ, სწყალობდის და ნატრიდის, განამხნობდის მოთმინებისა მიმართ, მონახის თვისითა ხელითა ცხედრები, სამოსლები და საგებელი მათი...“ (ქართლის ცხოვრება, 1959). „მხოლოდ ადამიანური ბუნების ძალისხმევით ასეთი „საქმეები“ ვერ აღსრულდება. აქ ადამიანური ბუნება სახეცვლილია, კაცში ღმერთია შემოსული“ (ფარულავა, 2016).

მეფე დავითის ღვთივგანბრძობილობის კიდევ ერთი დასტურია უცხოტომელ ყივჩაღთა მოხმობა ქართველი ერის სამსახურად. „შემოიკრიბა გონება, კეთილად და გონიერად გამგონე, ვითარცა დავით, სულისა მიერ წმიდისა, აღიღო მალლად თავი თუისი და

მიმოავლო თუალი გონებისა თუისისა და განიცადა კეთილად, განიზრახა სამეფოთა ცნობითა“ (ქართლის ცხოვრება, 1959). ეს ერთი შეხედვით სახიფათო მოვლენა (ვგულისხმობთ ყივჩაღთა ჩამოყვანას), რომელსაც აუცილებლად შეხვდებოდა წინააღდეგობა თანამედროვეთა შორის, მემატთანეს განხილული აქვს, როგორც მორიგი ბრძნული და ჭეშმარიტებით აღსავსე ნაბიჯი ერისკაცი გვირგვინოსნისა. აქ ყურადღებას იპყრობს პერსონაჟის სახისმეტყველებითი განსახოვნება, როგორც მხატვრული თხრობის ნიმუშისა. ყივჩაღებთან დაკავშირებით საინტერესოა ის შეხედულებაც, რომლის მიხედვითაც „დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსიც, ისევე როგორც მეფეც, მაშინდელ საქართველოში ფართო სახელმწიფოებრივი გეგმების მქონებული მოღვაწისაგან სრული სიღრმე-სიგანით აზრის განხორციელებისათვის სათანადოდ ხელშემწყობ პირობებს ვერ ხედავდნენ“ (ჯავახიშვილი, 1956). დავით ხედავდა, რომ „არა კმა იყუნეს... თანამიმყოლად კრთომათა და წადიერობათა სულისა თვისისათა“ (ქართლის ცხოვრება, 1959). იგულისხმება ქართველთა არასათანადო ნება და სურვილი დიდ საქმეთა თანაზიარობისა.

სხვა ეპიზოდში მემატთანე კვლავ ეხება ქართველთა ხასიათის თავისებურებას. მისი თქმით, „ნათესავი ქართველთა ორგულ ბუნება არს პირველითგანვე თვისთა უფალთა. რამეთუ, რაჟამს განდიდნენ, განსუქნენ და დიდება პოონ და განსუენება, იწყებენ განზრახვად ბოროტისა, ვითარცა მოგვითხრობს ძველი მატთანე ქართლისა და საქმენი აწ ხილულნი“ (ქართლის ცხოვრება, 1959). აქ ისტორიკოსი მოიზრებს იმ „მაბრალობელ“ ქართველებს, რომლებიც განიკითხავენ მეფის მოქალაქეობა-მოლაშქრობასა შეუსვენებელი ბრძოლებისა და ხშირი მიმოსვლის გამო. გულისტკივილით შენიშნავს ავტორი, რომ არათუ დავითი, არამედ „ქართველთა ოდენ სპითა ვერცარას ალექსანდრე (მაკედონელი – ხ.ს.) იქმოდა კარგსა“ (ქართლის ცხოვრება, 1959). გასაგებია, რომ მემატთანე დავითის მეხოტბეა და მის რამდენადმე იდეალიზებულ პიროვნებას გვიხატავს, – თუმცა, ვფიქრობთ, რომ ეს განსახოვნების ერთგვარი მხატვრულ-ესთეტიკური პრინციპია, – მაგრამ ქართველთა უარყოფითი თვისებების წარმოჩენა იმ დროის სხვა პროზაულ ნაწარმოებებშიც გვხვდება. მაგ. გიორგი მთაწმინდელი თავის „იოანესა და ექვთიმე ათონელების ცხოვრებაში“ უჩივის ქართველთა „სიგრილეს“, იგივე გულგრილობასა და სულმოკლეობას,

აგრეთვე, აღნიშნავს, რომ ქართველებს ახასიათებთ გადაწყვეტილებების ხშირი ცვლა და ერთ საქმეზე დიდხანს ყოფნა არ უყვართ და „ამით მიზეზითა ფრიად ვავენებთ თავისთაცა“ (ჯავახიშვილი, 1956).

დავით აღმაშენებელმა კარგად უწყოდა ქართველთა ბუნება, ამიტომ „უბრძენესმან“ „არაოდეს მოაცალა ამისად განზრახვად, ანუ განსუენებად, ანუ შეკრებად და ქმნად რასამე ესევეითარსა“ (ქართლის ცხოვრება, 1959). გამჭრიახი და წინდახედული მეფე, რომელიც არც თვითონ ისვენებდა „ადგილსა მწუანვილობათა ზედა მოსმურობითა და განცხრომითა“, არ იყო უდებ, „არცა იღლებოდა, არცა მოეწყინებოდა“ სამეფო ვალდებულებებისა და პასუხისმგებლობისაგან, სხვათა მიმართაც მომთხოვნი იქნებოდა. კარგად ესმოდა, რომ „მეფე ხარ და ხამს, მეფე ხარ და გმართებს, მეფე ხარ და გევალებს!“, სხვაგვარად ვერც მოახერხებდა ამგვარი სამეფოს აღშენებას.

ამ თვალსაზრისით, დავითის საქმეთა გადმოცემა ჩვეულებრივი ადამიანის გონებრივ შესაძლებლობებს აღემატება. რამეთუ „ყოველი საქმე შუენიერად და ღონიერად ყო, რაბამ რაიმე წყნარად და უშფოთველად, გამოცდილებით და ყოვლად სიბრძნით განაგო“ (საუბარია დიდგორის ომზე-ხ.ს.) (ქართლის ცხოვრება, 1959). რთულია მათი აღწერა, რადგან ნაღვაწი მეფისა, ვითარცა ნაყოფი აბსოლუტური ძალმოსილებისა, სიკეთისა და ჭეშმარიტებისა, ამავდროულად, არის ესთეტიკური ღირებულების რაობა. მშვენიერებისა და ამაღლებულის ესთეტიკური განცდა მსჭვალავს ამ „მდულარებას სულისას“ და განსაკუთრებული ემოციით კვებავს თუნდაც ეპოქალურად ესოდენ დაშორებულ თანამედროვე მკითხველსაც. ისტორიული თხზულება იმდენად დატვირთულია განსაკუთრებით ბიბლიური პარადიგმებით, პირველსახეებით, სიმბოლიკით, რომ არ არის რთული, ამოვიცნოთ თავად ავტორის მსოფლმხედველობა. როგორც სამეცნიერო ლიტერატურაში მართებულად არის აღნიშნული, „მემატიანე ისტორიული ფაქტების ბიბლიურთან პარალელის გავლებით მხატვრულ სიძლიერეს სძენს თხზულებას“ (სულავა, 2011). ქრისტიანი აღმსარებელი ავტორი ფრიად განსწავლულია საღვთისმეტყველო თეოლოგიურ ლიტერატურაში, გავიხსენოთ თუნდაც „ტალანტის“ გამრავლება და „სრბის“ აღსრულება. მართალია, შესაძლოა ზუსტად სახელიც არ ვიცით ამ ღვთივგანბრძნობილი კაცისა, მაგრამ ვიცით, რომ როგორც დავითმა, ქართველთა მეფემ, ისე თავად მემატიანემ „განამრავლნეს

ტალანტი სიბრძნისაი ფრიადი, ვითარცა მონამან სარწმუნომან შორის მორწმუნეთა“ (გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება) და აღასრულეს „სრბაი“ ჭემმარიტად. ვიცით ისიც, რომ ავტორი დავითის ისტორიისა მკვეთრად ცენტრალიზებული სამეფო ხელისუფლების იდეოლოგიური მოტრფიალეა, რომელსაც ღრმად სწამს ბაგრატიონთა ღვთაებრივი წარმოშობის იდეისა და დაუცხრომელ ხოტბას ასხამს ბიბლიური დავითის ქართველ შთამომავალს. მისი ზნეობრივი პრინციპია სიმართლის გაცხადება, რადგან ღრმად არის დარწმუნებული იმაში, რომ მის თხრობაში „არა-რა იყოს ტყუილი, ვინათგან წარსწყმედს უფალი „ყოველნი რომელნი იტყვიან სიცრუევსა“ (ქართლის ცხოვრება, 1959). მემატთანე ხშირად ერთვება თხრობაში და საკუთარ დამოკიდებულებას, შეფასებებს, ემოციებს თამამად გვიზიარებს. ამ თვალსაზრისით, „როდესაც განსაკუთრებულზე, მნიშვნელოვანზე უნდა ყურადღება შეაჩეროს, სწორედ მაშინ მიმართავს რიტორიკულ ხერხებს, კერძოდ, რიტორიკულ კითხვას, რომელიც მხატვრულ – გამომსახველობით ფუნქციას იძენს.. რაც მწერლის სახისმეტყველურად აზროვნების დადასტურებაა“ (სულავა, 2011): „ნუ ამას ეძიებ მკითხველო, თუ ვითარ იქმნებოდა ესე... არათუ ცუდად რადმე განსაკითხავად ..ანუ საკიცხველად იქმოდის: ნუ იყოფინ ესე! წარვედ!“ (ქართლის ცხოვრება, 1959).

და თუნდაც, მემატთანის შეფასებები ზოგჯერ უტირრებულია თუ ჰიპერბოლიზებული, მაინც საცნაურ ჰყოფს ჩვენს მოსაზრებას, რომ ქართული ისტორიული ცნობიერება ლიტერატურის მსგავსად განმსჭვალულია ესთეტიკური ღირებულებებით. ამგვარ მატთანეებს, გარდა პირველადი, სინამდვილის ემპირიული განსახოვნების დანიშნულებისა, აქვს მეორე, უფრო სიღრმისეული პლანი – მხატვრული ბუნება, რომელიც, ეფრემ მცირის სიტყვით, მოიაზრებს „ხელოვნებითა რიტორობისათა“ გარდაკაზმულ, ხელოვნურად გამშვენებულ თხრობას. ამგვარ თხრობაში კი მნიშვნელოვანია აზრის სილამაზე და ადამიანის თვითშემეცნება საკუთარი ისტორიული (აბსოლუტური) წარსულის კვალობაზე, რასაც გულისხმობს სწორედ ისტორიის ესთეტიკა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ახალი აღთქმა. (1992). თბილისი: გამოცემული ბრიტანიისა და უცხო ქუეყანათ ღვთისმეტყველების საზოგადოებისაგან (განახლებული გამოცემა).
- ბიბლია. (1989). თბილისი: საქართველოს საპატრიარქოს გამომცემლობა.
- კასირერი, ე. (1983). რა არის ადამიანი. თბილისი: „განათლება“.
- ოქროპირი, ი. (1993). განმარტება იოანეს სახარებისა. თბილისი: „მერკური“.
- სირაძე, რ. (1980). ჟამთაღმწერლობა და მხატვრული ლიტერატურა, წერილები. თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.
- სიტყვა მართლისა სარწმუნოებისა. (1990). თბილისი: „მერანი“.
- სულავა, ნ. (2011). „ცხოვრება მეფეთ მეფისა დავითისი“ – ლიტერატურულ-ესთეტიკური ღირებულების განსაზღვრისათვის. „ანალები“, 7, 495-519.
- ფარულავა, გ. (2016). ჰაგიოგრაფია – ხელოვნება ხელოვნების შესახებ. თბილისი: „ქართული აკადემიური წიგნი“.
- ქართლის ცხოვრება (1959). ტ.1. თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.
- ჯავახიშვილი, ი. (1956). ქართული ენისა და მწერლობის ისტორიის საკითხები. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია. ჯანაშიას სახელობის საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმი.
- Бахтин, М. (1975). Вопросы литературы и эстетики. Москва: „Художественная литература“.
- Гегель В. (1971). Эстетика. В четырех томах. Т. 3. Москва: „Искусство“.
- История русской литературы X-XVII веков. (1980). Ленинград: „Наука“.
- Лихачев, Д. (1970). Человек в литературе древней руси. Москва: „Наука“.

References:

- Akhali aghtkma. (1992). [New Testament]. Tbilisi: gamotsemuli Brit'aniisa da utskho kueq'anat ghtismet'q'velebis sazogadoebisagan (ganakhlebuli gamotsema).
- Biblia. (1989). [Bible]. Tbilisi: Sakartvelos sap'at'riarkos gamomtsemloba.
- Javakhishvili, I. (1956). Kartuli enisa da mts'erlobis ist'oriis sak'itkhebi. [Questions of Georgian Language and Literature]. Tbilisi: Sakartvelos SSR metsnierebata ak'ademia. Janashias sakhelobis sakartvelos sakhelmts'ipo muzeumi.
- Kartlis tskhovreba. T'. I. (1959). [Life of Kartli]. Tbilisi: "Sabch'ota sakartvelo".
- K'asireri, E. (1983). Ra aris adamiani. [What is a Person]. Tbilisi: "Ganatleba".
- Okrop'iri, I. (1993). Ganmart'eba Ioanes sakharebisa. [Commentary on the Gospel of John]. Tbilisi: "Merk'uri".
- Parulava, G. (2016). Hagiograpia – khelovneba khelovnebis shesakheb. [Hagiography – art about art]. Tbilisi: "Kartuli ak'ademiuri ts'igni".
- Siradze, R. (1980). Zhamtaaghmmts'erloba da mkhat'vruli lit'erat'ura, ts'erilebi. [Chronicles and Fiction, Letters]. Tbilisi: "Sabch'ota sakartvelo".
- Sit'q'va martlisa sarts'munoebisa. (1990). [Word of True Faith]. Tbilisi: "merani".
- Sulava, N.(1991). "Tskhovreba mepet mepisa Davitisi" – lit'erat'urul-estet'ik'uri ghirebulebis gansazghvrisatvis, analebi. [Life of King David. –for defining literary and aesthetic value, Chronicle]. "Analebi", 7, 495-519.
- Bachtin, M.(1975).Voprosy literary i estetiki. [Questions of Literature and Aesthetics]. Moskva: "Khudojestvennaya literatura".
- Gegel' V. (1971). Estetika. V chetyrekh tomakh. T. 3. [Aesthetics. In four volumes. T. 3]. Moskva: „Iskusstvo“.
- Istorija Russkoj literary X-XVII vekov. (1980). [History of Russian Literature of the X-XVII Centuries]. Leningrad: "Nauka".
- Likhachev, D. (1970). Chelovek v literature drevney rusi. [Human in the Old Russian Literature]. Moskva: "Nauka".